

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

REPORTS OF THE IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE "A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES"

м. Харків, 21–22 жовтня 2021 р.

Харків
2021

УДК 740+656+338

ББК 87

Л 93

Головні редактори:

Панченко С. В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, ректор Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашинік В. О. – д-р філос. наук, професор

Бакланов О. М. – д-р хім. наук, професор

Близнюк Л. М. – канд. філол. наук, доцент

Ватуля Г. Л. – д-р техн. наук, професор

Вельш В. – габілітований д-р філос. наук, професор

Даніл'ян В. О. – канд. філос. наук, доцент

Дудін О. А. – канд. техн. наук, доцент

Змій С. О. – канд. техн. наук, доцент

Колеснік К. Е. – канд. іст. наук, доцент, академік ТАУ

Куценко М. Ю. – канд. техн. наук, доцент

Новіков Б. В. – д-р філос. наук, професор

Павлов В. І. – канд. філос. наук, доцент

Панченко В. В. – канд. техн. наук, доцент

Петрушов В. М. – д-р філос. наук, професор

Соломніков І. В. – канд. екон. наук, ст. викладач

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Устенко О. В. – д-р техн. наук, професор, академік ТАУ

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 9 від 22.09.2021 р.)

Л 93 Людина, суспільство, комунікативні технології : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. 21–22 жовтня 2021р. / відп. за випуск Н. В. Алексєєнко. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2021. 340 с.
ISBN 978-617-7927-79-1

УДК 740+656+338

Друкується в авторській редакції

ISBN 978-617-7927-79-1

© Авторський колектив, 2021

Список використаних джерел

1. Бультман Р. Новый Завет и мифология. Проблема демифологизации новозаветного правозвестия. *Вопросы философии*. 1992. №11. С. 86–114.
2. Гадамер Г.-Г. Диалектическаяэтика Платона. Санкт-Петербург: СПб филос. общество, 2000. 256 с.
3. Генон Р. Криза сучасного світу / пер. з фр. І. Калюга; під наук. ред. Ю. Завгороднього. Київ: Видавець Анна Клокун, 2020. 212 с.
4. Жоли Г. Психология великих людей. Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Гоппа, 1884. 344 с.
5. Мамардашвили М. Как я понимаю философию... Москва: Прогресс, 1990. 368 с.
6. Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
7. Ясперс К. Смысл и назначение истории: пер. с нем. 2-е изд. Москва: Республика, 1994. 527 с.

СИТНІЧЕНКО Л.А., к. філос.н., ст.наук. співробітник
Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України

Київ, Україна

**ФІЛОСОФІЯ СВОБОДИ ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ ВИМІРИ ТА
КОНЦЕПТИ**

Осмилення проблеми та феномену глобалізації було й залишається засадничим а актуальним для сучасної соціальної та політичної філософії. Як наголошує в рік свого 90-літнього ювілею Ю.Габермас, саме доба глобалізації потребує розуму та розважливості свободи. Про важливість аналізу феномену свободи свідчить також його твердження, що саме тут ми можемо зрозуміти в чому полягає належне сьогоденню завдання філософії. Визначення ним розважливості свободи, як поєднання звільнення, визволення та нормативного обов'язку, продовжено в розгортанні тези про те, що ідея про важливість справедливості варта доповнення розумінням здатності громадян користуватися розумною свободою. До того ж критичне осмилення проблеми свободи, не затуманене її свавільно-індивідуалістичним образом, сприяє пошуку правдивого концепту свободи, який зважає на проблеми влади, відповідальної солідарності і справедливості.

Особливості тих процесів, які притаманні сучасному глобалізованому світові, актуалізують думку Г.-Г.Гадамера про те, жодна свобода нам не гарантована, коли не зуміємо заповнити і захистити той невеличкий простір свободи, який нам залишено. З цієї точки зору, лише люди, яким властива гідність, можуть стати громадянами та подолати межі завузького поля окремої спільноти, якою б затишною та привабливою вона не була. Проте простір свободи все більше набуває форми «хибних комунікацій», або ж «симулякрів», які (якщо скористатися відомим визначенням Ж.Бодріяра), втрачаючи зв'язок із реальністю, замінюють її «знаками реальності». Очевидною підставою означеного процесу є підступне прагнення будь-якої недемократичної влади надати власним, приватним інтересам універсального характеру, а перетворену форму свободи видати за свободу справжню і єдино можливу.

Аналіз проблеми свободи в сучасній філософії свідчить про прагнення останньої не просто віднайти та досягнути свободу, але й об'єднати її зі справедливістю і уникнути у такий спосіб тлумачення свободи без поваги до Іншого. На свободу також варто поглянути з точки зору справедливості, щоб з'ясувати її відмінність від сваволі, тобто свободи, яка не зважає на іншого і не соромиться цього. Під сумнів особисту свободу ставить не стільки така ж свобода іншого, скільки виникнення «звуженої» моральної свідомості за умов, коли свобода замість того, щоб самовиправдовуватися, почуває себе свавільною та жорстокою. Сутністю ж несвавільного тлумачення свободи є прагнення усвідомити її не лише як персональне завдання та персональну, особисту відповідальність, а також створити людські практики свободи і відповідні їм моделі справедливості.

Важливою особливістю новітньої філософії свободи є спроби відповіді на низку тих болючих запитань, які властиві на сьогодні всім нам, громадянам глобального світу. Адже там, де свідомо культивується тяжіння громадян до їх приватних справ на шкоду громадським інтересам, поступово стає неможливою справедлива форма правління. І лише існування вільних, суверенних громадян може стати основою виникнення та функціонування громадянського суспільств з притаманною йому здатністю людей визнавати істинними та справедливими одні й ті самі закони, тобто мати елементарне бажання жити разом. Послідовна ж реконструкція двох (індивідуалістського та комуналістського) моделей свободи А.Велмера в річищі аналізу філософії свободи Ч.Тейлора, «права на свободу» А.Гонета та «критики свободи» О.Гюфе надає також можливість пошуку синтезу індивідуальності та спільноти, синтезу, який виходить

передусім з того, що не варто бути індивідуалістом, проте варто проживати своє, власне життя.

Для справжнього ж звільнення та закорінення в етос та універсум свободи потрібна індивідуальна сміливість для правдивої думки та висловлювань про панівну насамперед у власному суспільстві владу, а також наявність механізмів справедливого захисту прав індивіда на реальну свободу. У такий спосіб йдеться не лише про умови персональної ідентичності, цілісності особистісного буття, але й про перетворення фрагментарного та розірваного, внутрішньо суперечливого суспільного буття в нормальний цілісний, тобто вільний і по-справжньому громадський простір, в якому люди стають не підлеглими, а громадянами, можуть вільно не лише співробітничати, а і конфліктувати, сперечатися.

На засадах аналізу філософських образів свободи в творах М.Гайдеггера, Дж.Агамбена ми можемо осмислити нові екзистенційні виміри свободи в контексті взаємин свободи та сваволі, несвободи та безпеки, страху і свободи. «Є певний спосіб людського буття, який є моїм. Я покликаний прожити своє життя у цей спосіб, не уподібнюючи його до чийогось іншого» [1, с. 28]. Ця ше гердерівська настанова надала іншого відтінку феномену «внутрішнього світу» людини. Для повноцінного людського буття замало бути внутрішньо вільним та мати можливість обирати або змінювати свої переконання. Необхідно бути ще й «самобутнім», неповторним, відмінним від інших. А запропонований Ч.Тейлором аналіз «недосконалість модерну» варто розпочати з діагнозу нездужань останнього: темної сторони індивідуалізму, яка полягає в зосередженості на власній особі, що знецінює та звужує обрії життя, призводить до втрати причетності до інших та суспільства в цілому – ставить під загрозу нашу гідність як громадян.

Завдяки ж працям Ю.Габермаса, А.Гонета, О.Гьофе, М.Нуссбаум, Р.Форста філософія свободи перетворилася в концепт, який не лише органічно пов'язує досвід персональної несправедливості та страждання з їх соціальними витоками, але й окреслює механізми, способи їх подолання – «боротьби за визнання», проти дискримінації та приниження. Адже перше питання справедливості – це питання влади, питання про витоки несправедливих соціальних відносин. Справедливість – це найістотніша протилежність сваволі, а свавільна влада – це влада людини над людиною без легітимних підстав, боротьба ж проти несправедливості – це боротьба проти такої влади. Справедливість вимагає: люди є рівноправними учасниками соціального і політичного порядку, в якому вони гідні того, щоб разом визначати умови

розподілу суспільних благ. Справедливим же є той суспільний лад, правила та інституції якого є вільними від різних форм свавільної, зловмисної влади. Йдеться про створення нового універсального середовища, яке опосередковує справедливий взаємозв'язок локальних, партикулярних та віддалених, глобальних подій спільного людського буття, формуючи новий інтерсуб'єктивний вимір останнього.

Незважаючи на своє прагнення детального викладу життєво-важливих людських свобод, М.Нуссбаум також знаходиться в межах так би мовити реалістичної утопії, бо так само як і Дж.Ролз вважає, що без рівних політичних свобод не існує ніякої можливості досягти бодай мінімальної справедливості. Сам Дж.Ролз справедливо вважав свої праці та викладацьку діяльність практичним внеском у подолання теоретичної та реальної напруги між свободою і рівністю, поступової розбудови такого суспільного ладу, який би забезпечував для всіх громадян щонайширше поле свободи, засноване на чутті справедливості замість заздрості.

Під впливом філософії свободи та справедливості Дж.Ролза була написана книга Філіпа Петтіта «Справедлива свобода. Моральний компас сучасного світу» [2]. Визначаючи свободу в якості морального компасу для сучасного складного глобального світу, Петтіт виокремлює особисту та політичну свободу. Щодо першої, то по-справжньому вільна людина мусить мати здатність та можливість ухвалювати важливі рішення без необхідності шукати дозволу іншого. Петтіт, слідом за Ролзом, говорить про розширення прав та можливостей, а також наполягає на тому, що «сама свобода (в контексті соціальної справедливості) є необхідним, засадничим благом: їй притаманна функція регулятивного ідеалу та масштабу критики несправедливості, спрямованих проти неї протестів» [2, S.18].

І теоретично, і практично свобода та справедливість постають не лише у своєму інституційному вимірі, а і як пошук власного буття та його екзистенційно наповненій сумірності власній культурній ідентичності. Свобода породжується справедливою можливістю, часто навіть сильнішим за смерть правом бути незалежним, тобто правом бути самим собою. І це право на особливість стосується це не лише окремої особистості, але й цілого народу. Саме ці принципи новітньої філософії можуть стати засадою відповіді і на сучасні питання взаємин універсальної та культурно-історичної справедливості, індивідуальної та політичної свободи в межах певного соціокультурного простору. Забезпечення людської гідності, окрім захисту основних людських прав та свобод, вимагає вирівнювання природних та соціальних шансів,

позбавлення різних форм природної (обмежені можливості), культурної і соціальної дискримінації.

Список використаних джерел

- 1.Тейлор Ч. Етика автентичності. Київ. 2002.
2. Pettit Ph. Gerechte Freiheit. Moralische Kompass für eine komplexe Welt. Berlin, 2015.

ТОЛСТОВ І.В., к. філос. н., доцент

Український державний університет залізничного транспорту

Харків, Україна

УСВІДОМЛЕННЯ ПРИЧИН СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ КРИЗИ

Людину називають вершиною еволюції живої природи. Вона створила цивілізацію та культуру, змогла освоїти більшу частину суші, океани та ближній космос. Успіхи, досягнуті людиною, вселили в неї впевненість у своїй винятковості, в тому, що всі інші живі істоти та планета Земля, в цілому, можуть розглядатися лише як засіб для досягнення її цілей, а не як мета сама по собі. Однак, наслідки людської діяльності виявилися далеко не однозначними. Людина викликала до життя такі сили, які сьогодні загрожують її існуванню та всім формам життя на нашій планеті. Вкрай загострилися протиріччя між цивілізацією та природою. Посилюється криза й в середині цивілізації, проявляючись різкими, катастрофічними сплесками. Пандемія COVID-19, демографічні процеси, парниковий ефект, ерозія ґрунту, скорочення озонового шару, загибель багатьох видів тварин та рослин, наближають глобальну природну катастрофу, яка може призвести до зникнення Homo Sapiens як виду.

Людська цивілізація потрапила в смугу найглибшої та всеохоплюючої кризи, яка перетворює на абсурд сьогодення, позбавляє сенсу минуле та робить вкрай невизначеним майбутнє. Небезпечні процеси загрозовано нарастають, а часу для їхнього вирішення стає все менше. Ми, по суті справи, знаходимося в цейтноті, коли зволікання у вирішенні назрілих проблем веде до того, що вирішення стане просто неможливим.

Визнання вченими та філософами кризи є недостатнім для її подолання. Повинен існувати найсильніший мотив, політична воля для її подолання. У зв'язку з цим, надзвичайно актуальними стають питання: «Які причини системної кризи, що вразила сучасну цивілізацію? Чи можливо її подолання?»

ЗМІСТ

Привітальна промова ректора Українського державного університету залізничного транспорту С. Панченка	3
Привітальна промова проректора з наукової роботи Українського державного університету залізничного транспорту Г. Ватулі	4
СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
АБАШНИК В.О. Володимир Чучмарів (1898–1978) як дослідник філософії Спінози	5
АБАШНИК У.В. Геерт Кайль та аналітична філософія в Німеччині	11
АНДРУЩЕНКО В.П. Академічна мобільність як запорука ефективності вищої освіти	15
ГРИНЬОВА Д.А. Антикітерський корабель: історія дослідження	19
ГУЖВА А.А. «Етика Авраама»: назустріч комунікативному розуму	22
ДАНІЛ'ЯН В.О. Соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19 для українського суспільства	25
ДАНІЛ'ЯН В.О., ВОРОБІЙОВА А.А., НАГОРНА А.Є. Актуальні проблеми філософської науки в добу глобалізації	28
ДАХНІЙ А. Й. Феномен «позитивно-прекрасної людини» у сучасному світі у контексті екзистенційних мотивів романів Ф. Достоєвського	30
ЗАГОРУЛЬКО О.А. Еволюція поглядів Євгена Чикаленка щодо вирішення аграрного питання в Російській імперії	40
КОММЕДАЛ О. Johan Galtung's theory of structural violence and peaceful transformation of conflicts	45
ЛЮБИВИЙ Я.В. Рефлексія як механізм відтворення та конструювання ідентичності: цивілізаційний аспект	47
ПАВЛОВ В.І., АГУЛОВ В.В. Г.-Г. Гадамер: герменевтичний метод як «універсальний аспект філософії»	52
ПЕТРУШОВ В.М. Людвіг Вітгенштайн і його «логіко-філософський трактат» (до 100-річчя виходу у світ)	59
САБАДУХА В.О. Метафізична теорія особистості як відповідь на глобальні виклики	65

СИТНИЧЕНКО Л.А. Філософія свободи за доби глобалізації: нові виміри та концепти	69
ТОЛСТОВ І.В. Усвідомлення причин сучасної цивілізаційної кризи	73

***ОСОБИСТІТЬ ТА СОЦІУМ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ
СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ***

БАБИЧ В.П. Сущность и виды человеческой деятельности	76
ВЕЛЬШ В. Що ми чуємо, коли слухаємо музику?	83
ГЛУШЕНКО Т.М., ПАЛАМАРЧУК І.В. Інформаційне суспільство: трансформації в системі управління	88
ГРОМОВА О.В., КОНОВАЛОВ Л.С. Вплив глобалізації на трансформаційні процеси в суспільстві України	90
ІЛЬІН В.В., ІЛЬІНА А.П. Познание денег как процесс самоутверждения	91
КІПЕНСЬКИЙ А.В., ПОНОМАРЬОВ О.С., ЧЕБОТАРЬОВ М.К. Інтелігентність як чинник суспільного розвитку	98
КОЛЕСНИК К.Е. Організація ТРАСЕКА: виникнення і перший етап розвитку (1993–2000 роки)	102
КОЛИЧЕВА Т.В. Сенси у самопізнанні як компліментарні полярності self людини	107
ЛЯХ В.В. Опції свободи: самореалізація vs самовираження	110
ОСАДЧА О.С., ЧОРНОМОРДЕНКО І.В. Вплив музики на процес індивідуалізації людини	117

***ЛЮДИНА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ***

ГУСАЧЕНКО В., КОРОБКІНА Т. Розвиток особистості як сучасна проблема новітніх тенденцій в освіті	119
БУЦ А.М. Особливості організації студентських онлайн-змагань	122
КОВТУН Т.В. Комунікативні технології: від маніпуляцій до переконуючого впливу	125
ЛУЧКО О.Р., ДОВЖЕНКО С.С. Використання мобільних додатків для занять фізичною культурою як одна із форм самостійних занять студентів технічного вишу	128
РУМЯНЦЕВА Т.Г. «Тень болезни» Ф. Нинще и ее влияние на формирование языка и философского стиля мыслителя	131

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

**REPORTS OF THE IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE “A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE
TECHNOLOGIES”**

м. Харків, 21–22 жовтня 2021 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times ET.
Умов. друк. арк. 19,76. Наклад 120 прим. Замов. № 1019/9-21.

Видавництво ТОВ «ДІСА ПЛЮС»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ДК № 4047 від 15.04.2011 р.
61029, м. Харків, шосе Салтівське, буд. 154. Тел. (057) 768-03-15,
e-mail: disadruk@gmail.com

Надруковано з готових оригінал-макетів у друкарні ФОП Петров В. В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2400000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 778-60-34.
e-mail:bookfabrik@mail.ua